

УДК 316.324.8:004]:177.72

orcid.org/ 0000-0002-2346-9122

orcid.org/ 0000-0002-5665-9459

УСАНОВА Людмила Анатоліївна

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

Усанов Ігор Вікторович

кандидат філософських наук, доцент кафедри педагогіки та суспільних наук Полтавського університету економіки і торгівлі

ФОРМИ ЛЮДЯНОСТІ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА

Інформаційні технології змінюють життя людини, з одного боку, безпосередньо впливаючи на свідомість індивіда, насамперед, за рахунок розширення його когнітивних і комунікативних можливостей. З іншого боку, вони впливають на структуру суспільства, формуючи мережеву логіку систем і відносин, на відміну від централізації та ієрархічності. Мережі постіндустріального суспільства, пронизані горизонтальними зв'язками, являють собою безліч вузлів і гнізд, пов'язаних з іншими прямо або опосередковано. Мережу утворюють люди, які спілкуються, діляться ідеями, інформацією й різними ресурсами, а не одержують їх з керівного центру. Зі структурної точки зору важливо те, що кожна людина у мережі є її центром і може включатися в будь-який ланцюжок взаємодії.

Загальною тенденцією стає диференціація світового простору на центр і периферію переважно відповідно до можливості доступу до інформаційних ресурсів. Ця диференціація, на відміну від традиційних її типів, є надзвичайно гнучкою, оскільки дозволяє індивіду, навіть перебуваючи на периферії інформаційних потоків, використовувати власні можливості, включатися в процес комунікації. Слабшає роль колишніх соціальних інститутів, які перестають відігравати роль домінантних смислових центрів, що виконують структуруючі функції.

Пластичність, динамічність, глобальність інформаційного простору обумовлюють тенденції його впливу на форми самоідентифікації, самовизначення людини, моделі комунікації, стилі поведінки, тощо. Руйнування стандартизованого образу світу породжує розмаїття бачень, ситуативність їх поєднання і варіативність вибору, які вимагають персональної оцінки і особистого ставлення. Домінування різноманіття над одноманітністю породжують поліваріантність індивідуального буття, а образ людини розмивається в безкінечному потоці симулякрів на екранах телевізорів і моніторах комп'ютерів, аксіологічні пріоритети зазнають суттєвих змін, а світоглядні позиції невинно і системно формуються.

Розширення можливостей діяльності за рахунок використання інформаційної техносфери виявляє суперечності і парадокси процесів самовизначення і особистісного самовиявлення. Серед таких парадоксів, зокрема, зниження мотивації до генерування нового знання в силу його доступності (великі обсяги і мінімальний час отримання) або відторгнення знання через збільшення його обсягів, або знецінення конкретного знання через його швидке старіння; ускладнення процесів прийняття рішення внаслідок збільшення числа альтернатив; знецінення традиційного способу соціалізації «віч - на - віч» через його віртуалізацію, зміна форм ідентичності, тощо.

У класичній картині світу отримання системних знань було одним із стереотипних завдань освітньої діяльності, виконання якого сьогодні надзвичайно ускладнилось, оскільки горизонти стали настільки широкими, а глибини настільки глибокими, що вони вже давно створюють світ за межами людських можливостей. Кількість інформації у світі подвоюється протягом кількох місяців, вона зростає лавиноподібно і не підлягає контролю, існуючи за власними законами.

Система загальної освіти є одним із засобів тиражування інтелектуального продукту, що породжує парадоксальну ситуацію. В потоці знаків і образів освіта сьогодні сама перетворюється на віртуальну реальність імітації навчання. Якщо знання оцінювалося в категоріях істинне / хибне, то інформація оцінюється в категоріях вигідна / невигідна. Стереотип „володіння знанням” змінюється вмінням оперувати інформацією. А стереотипна роль вчителя-наставника двоїться на наставника-наглядача та провідника-сталкера, який сам постійно ризикує „не відповідати вимогам системи”. Старе завдання „пізнай себе” змінюється “мистецтвом управління собою”, щоб отримати бажаний результат – креативного професіонала, тобто енергійну молоду людину, повну ентузіазму та навчену алгоритмам функціонування та самовдосконалення, націлену на власну самореалізацію.

Швидкість і гнучкість розвитку техногенної реальності призводять до того, що знання, вміння і навички, актуальні сьогодні, стають недостатніми завтра. Людина попадає в ситуацію необхідності постійної актуалізації своїх знань. Професійна успішність і соціальний статус пов'язані з постійним оновленням, актуалізацією наявних знань, а розвиток мережевого суспільства вводить новий критерій соціальної стратифікації – вмілість доступу до знань та інформації. Зміни в стратифікаційній системі суспільства пов'язані з ускладненням соціальної структури через переплетення статусних і ситуативних груп, появою функціональної диференціації членів суспільства. Сучасний тип соціальної стратифікації тісно пов'язаний з соціальною і географічною мобільністю індивіда та обумовлює трансформацію форм індивідуалізації соціального життя. Конструювання нової індивідуальності передбачає звільнення від заданої соціальної ролі (наслідуваної чи передписаної), зміна формату ідентичності від «даності» до «задачі - загадки», алгоритм вирішення якої невідомий.

Розширення меж і втрата «грунту» провокують до сприйняття власного життя як калейдоскопу подій (бажано задокументованих фото), як набір епізодів чи сукупність фрагментів, які не збираються в певну цілісність. Трансформована індивідуальність стає нестійкою і варіативною, вільною від культурних чи інших особливостей.

Децентралізація соціальної системи, зміна моделей соціальної організації і співробітництва обумовлюють формування «постстандартизованої громадськості», за словами Е.Тоффлера, яка стає альтернативою модерністським політичним доктринам і партійним організаціям. «Виникають тисячі «проблемних груп», кожна з яких бореться за досягнення власної, вузької, часто тимчасової мети...» (Тофлер, 2000, с. 228). Відбувається міноритизація (від англ. *minority* – меншість) політики. Електорат як однорідна маса, що розподілялась на більшість і меншість вздовж єдиної осі «праві – ліві», заміщується конгломератом меншин, для яких головним у політичній боротьбі є право на альтернативний спосіб життя, яке може мати й інфантильно-пасивний характер, і радикально деструктивний.

З іншого боку, трансформація соціальної системи виявляє нові суспільні суперечності, замість дилеми демократія – тоталітаризм загострюється суперечність між демократією і глобалізмом. Якщо демократія означає суверенітет народу – електоральної більшості, яка контролює свої уряди та їх рішення, то глобалізм означає передачу зростаючої частини рішень наднаціональним центрам влади. І обидва ці процеси знаходять свою узгодженість у протилежності своїх спрямувань, існують у асиметричній обумовленості та взаємопородженні.

Масове виробництво індивідуального – так називається методологічна революція соціальної технології – це принцип, який задає структурне існування постсучасного виробництва. Система асимілювала анархічний дискурс, як максимум свободи волі, як сваволю індивідуалістичного прояву. Локалізація приватного світу, точніше «світочків» різного змісту і розміру, стає камерою внутрішнього згорання, як спонтанних та стихійних проявів, так і романтичних мрій і трансцендентних поривів. Для системи не має значення, чим саме зайнятий внутрішній світ, аби це було достатньо інтенсивним, а отже і системотворчим, щоб розширювало поле варіативних можливостей системної інсталяції. Система виступає як диктатура варіативної інформаційної однорідності та відсутність ієрархій у горизонтальних силових полях простору, прагне до побудови фрактальних повторень та експансії аналогового мислення, аналогового життя.

Світ трансцендентних ідей, або духовних сутностей, або твердих природних законів м'яко симулюється у віртуальному інваріанті та здійснюється у неповторних практиках індивідуального вибору. Новий, за Кастельсом М., матеріальний фундамент нової культури є простір потоків і позачасовий час (Кастельс, 2000). Така культура перевершує і вибирає різноманітні системи, що традиційно передавалися в історії; це культура ре-

альної віртуальності, де вигаданий світ є вигадка в процесі свого створення. Інтернет звільняє від тілесності, залишаючи чисту актуальність інтерактивного простору, безвідносно до людського досвіду, але узгодженого до формату програмної відповідності. Системно організована стихійність самих різних проявів становить стійку структуру різних форм існування, яка переростає антропологію, зберігаючи антропоморфність в нових міфологічних образах. Інформаційна чутливість, інформаційний нюх, смак, зір, слух виникають в результаті програмного мислення, як особливого налаштування розуму в контексті системного сприйняття. Ця програмна людина здбувається на практичному рівні машинного програмного середовища, яке вона виробляє реалізуючи своє світобачення. Інформація стає технологічним матеріалом у побудові того існування, де людина продукує власне життя. «Якщо в потоці реального часу, за Кастельсом М., все живе старіє і наближається до смерті, то віртуальна реальність навпаки створює ілюзію всесильності людини над часом, зваблюючи людину надією на безсмертя, хоча б віртуальне, наприклад, у вигляді її інформаційного відображення в мережі» (Кастельс, 2000, с. 353) суспільних відносин. Таким чином побудоване суспільство стає результатом рекурсивних потоків, його свідомо творить кожна людина для здійснення власної ідеї існування. Людина творить таке суспільство, яке надасть їй можливість творити власний образ існування, розкритись і самовизначитись, чи то спираючись на традицією і культурні надбання, чи звільняючись від них, реалізуючи образ свого існування, чи то технічними засобами, чи біологічними, чи в суспільній пам'яті. Втім, і вони залишаються темпоральними інваріантами образу вічності, якого традиційна людина прагнула безпосередньо у релігійній практиці виокремлених із небуття світів.

Формування інформаційного культурного простору надає індивідуальності дискретності, мозаїчності та незавершеності, що спонукає людину самостійно структурувати і визначати контури реальності, постійно змінюючи конфігурації власної ідентичності.

Список використаних джерел

- Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. Москва : ГУ ВШЭ, 2000. 606 с.
- Тоффлер Е. Третья волна / пер. з англ. А. Євса. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.

References

- Kastels M. (2000). *Informatcionnaia epokha: ekonomika, obshchestvo i kultura [The information age: economics, society, and culture]*. Mosk-va: GU VShE [in Russian].
- Toffler E., & Yevs A. (2000). *Tretia khvylia [The third wave]*. Kyiv: Vyd. dim "Vsesvit" [in Ukrainian].